

ЎТМИШГА НАЗАР

4 ЖИЛД, 10 СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

ТОМ 4, НОМЕР 10

LOOK TO THE PAST

VOLUME 4, ISSUE 10

Бош мухаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Муртазаева Рахбар Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Бош мухаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Джураева Нилуфар Далибаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

«Ўтмишга назар» илмий журнали тахририй маслаҳат кенгаши
редакционный совет научного журнала «Взгляд в прошлое»
Editorial board of the scientific journal Looking into the past

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори,
профессор, академик,
Ўзбекистон Миллий университети

Бобожонова Дилором Бобожонова
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон жаҳон тиллари
университети

Юнусова Хуршида Эркиновна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Кебадзе Мадонна
тарих фанлари доктори, Телави
давлат университети, Грузия

Аширов Адхам Азимбаевич
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Агзамова Гулчехра Азизовна
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Бурдишвили Майя
тарих фанлари доктори, Телави
давлат университети, Грузия

Кожакеева Ляззат Темировна
тарих фанлари доктори, доцент,
Хотин-қизлар давлат педагогика
университети, Қозоғистон

Ульжаева Шохистахон Мамажоновна
тарих фанлари доктори,
Тошкент кимё - технология институти

Бабаджанова Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон
тиллари университети

Рахмонкулова Зумрад Бойхуразовна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Гофоров Шокир Сафарович
тарих фанлари доктори, профессор
Самарқанд давлат университети

Эргашева Юлдуз Алимовна
Тарих фанлари доктори, профессор,
Қариш муҳандислик-иқтисодиёт
институти

Теймураз Ахалмосулишвили
профессор, Телави давлат
университети, Грузия

Халикова Рахбар Эргашевна
тарих фанлари доктори, профессор,
Тошкент давлат техника университети

Ишанходжаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Абдуллаева Яхшибека Атамуратовна
тарих фанлари доктори, доцент
Нукус давлат педагогика институти

Мустафаева Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари доктори
Ўзбекистон Республикаси
Фанлар академияси

Джоробекова Айнуэр Эшимбековна
тарих фанлари номзоди, профессор,
Дипломатия академияси,
Қозоғистон Республикаси

Ширванова Тарана Амирага кызы
тарих фанлари номзоди, доцент
Азербайджон давлат
иқтисодиёт университети

Ерметов Аваз Абдуллаевич
тарих фанлари доктори, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Санпова Камола Давляталиевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Расулов Абдуллажон Нуриддинович
тарих фанлари доктори, профессор
Наманган давлат университети

Ковалев Борис Николаевич
тарих фанлари доктори, профессор
Санкт-Петербург Тарих институти, Россия

Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Ауанасова Алима Мусировна
тарих фанлари доктори, профессор
Давлат тарихи институти, Қозоғистон

Бегалинова Калимаш Капсамаровна
фалсафа фанлари доктори, профессор
Ал-Фаробий номидаги Қозоғистон
Миллий университети, Қозоғистон

Хайдаров Муродилла Махмудалиевич
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети

Алиева Лале
тарих фанлари доктори,
Озарбайжон давлат университети

Исмаилова Алмаз
тарих фанлари доктори,
Догистон мустақил университети

Иноятова Диларам Маниглиевна
Тарих фанлари доктори (DSc)
Ўзбекистон Миллий университети

Талапов Бахриддин Алижанович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Наманган давлат университети

Одилов Абдор Анварович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Толибоева Нодира Одилжоновна
Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори
(PhD)

Page Maker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

13. Аҳмадали Асқаров, Бехзод Исабеков, Убайдулла Исмоилов ЎРТА ОСИЁДА БРОНЗА ДАВРИ КАТАКОМБА ТИПИДАГИ ҚАБРЛАРНИНГ КЕЛИБ ЧИҚИШИ, ЗАМОНИ ВА МАКОНИ ҲАҚИДАГИ НОТЎҒРИ ТАЛҚИНЛАР ХУСУСИДА.....	4
14. Ақром Ахунов XIX АСР ОХИРИДА ШАРҚИЙ ТУРКИСТОНДАН ФАРҒОНА ВИЛОЯТИГА АҲОЛИ МИГРАЦИЯСИ ТАРИХИДАН.....	13
15. Хасан Бабаджанов, Алишер Эгамов ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИ ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА АВИАСОЗЛИК САНОАТИНИНГ БАРПО ЭТИЛИШИ.....	20
16. Нозима Каримова ЁШЛАРДА ТИББИЙ ЭКОЛОГИК МАДАНИЯТНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ТАРИХИДАН (аҳоли мурожаатлари асосида).....	27
17. Dalerjon Mirzayev O‘ZBEKISTONNING FRANSIYA BILAN TA’LIM SOHASIDAGI HAMKORLIGI VA UNING ISTIQBOLLARI.....	32
18. Зарнигор Қодирова XIX АСРНИНГ ИККИНЧИ ЯРМИ - XX АСРНИНГ БИРИНЧИ ЯРМИДА РОССИЯ ИМПЕРИЯСИНИНГ МУСТАМЛАКАЛАРИДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ (МАРКАЗИЙ ОСИЁ МИНТАҚАСИ МИСОЛИДА).....	40
19. Шахло Хасанова ЎЗБЕК ХОТИН-ҚИЗЛАРИНИ “ОЗОД ҚИЛИШ” ЁҲУД “ҲУЖУМ” ҲАРАҚАТИ ТАРИХИДАН.....	45
20. Иззатилла Юлдашев ҚОЗИ АБУ ЮСУФ ҲАЁТИ ВА ИЛМИЙ МЕРОСИ.....	50
21. Ахророва Азиза ЎЗБЕКИСТОНДА АЁЛЛАРНИНГ “ОЗОДЛИГИ”: САБАБ ВА ОҚИБАТЛАРИ.....	56
22. Эгамберганова Матлуба ХОРАЗМ ВОҲАСИ ТУРКМАНЛАРИ АНЪАНАВИЙ ИДЕНТИКЛИГИДАГИ ЎЗГАРИШЛАР.....	60

ЎТМИШГА НАЗАР ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ LOOK TO THE PAST

Ахророва Азиза Нигмановна
Қатағон қурбонлари хотираси
давлат музейи экскурсоводлар
бўлими бошлиғи
axrorovaaziza821@gmail.com

ЎЗБЕКИСТОНДА АЁЛЛАРНИНГ “ОЗОДЛИГИ”: САБАБ ВА ОҚИБАТЛАРИ

 <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9599-2021-10-21>

АННОТАЦИЯ

Мамлакатимиз ҳудудида олиб борилган совет давлатининг аёллар масаласига доир ислохотлари натижасида аёллар саводли бўлди. Аёллардан таниқли турли соҳа вакиллари етишиб чиқди. Шу билан бир қаторда иш билан таминланган аёллар турли бахоналар билан ижтимоий келиб чиқиши туфайли ноқонуний ишдан озод этилди. Ушбу мақолада ана шундай аёлларнинг иқтисодий ва руҳий жиҳатдан азоб чекканлиги баён этилади.

Калит сўзлар: ўзбек аёли, саводсизликни тугатиш курслари, халқ терговчиси, ижтимоий келиб чиқиш, қори, мингбоши.

Ахророва Азиза Нигмановна
Государственный музей памяти
жертв репрессии
начальник отдела гидов
axrorovaaziza821@gmail.com

«СВОБОДА» ЖЕНЩИН В УЗБЕКИСТАНЕ: ПРИЧИНЫ И ПОСЛЕДСТВИЯ

АННОТАЦИЯ

В результате реформ Советского государства по вопросам женщин на территории нашей страны женщины стали грамотными. Из женщин вышли известные представительницы самых разных сфер. Так же в этот период работающие женщины были уволены незаконно по разным социальным причинам под разными предлогами. В этой статье рассказывается, как такие женщины страдают экономически и морально.

Ключевые слова: узбекская женщина, курсы неграмотности, общественный следователь, социальная принадлежность, қори, мингбоши.

Akhrorova Aziza Nigmanovna
Memori of the victims of repression state
Museum guides head of department
axrorovaaziza821@gmail.com

“FREEDOM” OF WOMEN IN UZBEKISTAN: CAUSES AND CONSEQUENCES**ANNOTATION**

As a result of the reforms of the Soviet state on women's issues in the territory of our country, women became literate. From women came well-known representatives of various fields. Alternatively, employed women were dismissed illegally for various social reasons under various pretexts. This article describes how such women suffer economically and mentally.

Keywords: Uzbek woman, illiteracy courses, public investigator, social background, qori, commander.

1.Долзарблиги.

Совет давлатининг аёллар масаласига бўлган ёндошуви ҳали етарли даражада ўрганилмаган мавзулар сирасига киради. Аёлларнинг “озодлиги” нуқоти остида уларнинг меҳнатидан фойдаланиш, кейин арзимас сабаб билан уларни ишсиз қолганликлари ҳам эътибор берилиши керак бўлган масалалардан биридир.

2.Методлар ва ўрганилганлик даражаси:

Мустақилликнинг дастлабки йилларида Д.А.Алимованинг Ўрта Осиё хотин – қизлари масаласининг тарихшунослигига оид илмий монографияси ва бир қатор илмий мақолалари, докторлик диссертацияси советларнинг хотин – қизларга нисбатан сиёсатининг мустамлакачилик моҳиятини очиқ беришда дастлабки қадам бўлди [1]. Тарихчи олиманинг оила жамиятда аёл мавқеи билан боғлиқ анъанавий қарашлар ҳамда тарихий ҳақиқат талқинига оид мақоласида[2] мазкур мавзудаги турли ижтимоий қарашлар, уларнинг тарихий илдишлари илк бор илмий асосда ёритиб берилди.

М. Тўхтаўжаеванинг хотин - қизлар масаласига бағишланган “Ўтмиш толиқтирган аёллар” асарида хотин – қизлар аҳволининг яхшиланиши жамиятга фақат ижобий таъсир кўрсатади, деб таъкидлайди. У “...бугунги кун хотин – қизларини жамиятнинг ижтимоий, иқтисодий, сиёсий, ва маънавий соҳаларига қадимгидек интилаётганини ҳеч ким инкор этмайди. Кечагина совет мактаблари ва университетларида ўқиган хотин – қизлар бугунга келиб ўз интеллектуал ва таълим салоҳиятини тўла рўёбга чиқараётган ишбилармонликни танлади”, - деб ёзади.[5]

4.Асосий натижалар:

Совет давлати 20-йилларнинг ўрталаридан бошлаб аёлларнинг эркаклар билан тенг ҳуқуқли бўлишлари учун турли-туман чораларни кўрди: саводсизликни тугатиш курсларини ташкил этиб, хотин-қизларни ўқитди; юзлаб хотин-қизларни қурбон қилиш эвазига хотин-қизларни ижтимоий ҳаётга жалб этди; улардан таниқли жамоат ва давлат арбоблари, шифокорлар, санъаткорлар, маърифат ва адабиёт намояндалари етишиб чиқди. Жамият ҳаётида фаол иштирок этишлари учун турли чора ва тадбирларни амалга оширди, юзлаб аёлларнинг ҳалок этилишига қарамай, уларни ижтимоий ҳаётга жалб этди. Совет давлати ўз мақсад ва режаларини амалга оширишда ўзбек аёллари меҳнатидан ҳам фойдаланди. Меҳнатидан фойдаланиш билан бир қаторда уларни ижтимоий келиб чиқиши сабаб, уларни арз-додини эшитмасдан ишдан бўшатишган. Ушбу мақолада ижтимоий келиб чиқиши учун ишдан олинган аёлларнинг аксари қисми билан танишамиз. Уларнинг моддий ва маънавий жиҳатдан қийналганига гувоҳ бўламиз. Мақолада ҳужжатларда келтирилган маълумотларни айнан ўзини келтириб ўтамиз.

Исломова Зебихон-1910 йилда Тошкентда туғилган. Селмаш маҳалласи 33 уйда яшайди. Ўзбек. Маълумоти ўртача. 8 синфни тугатган. НКЮ да 1925 йилдан бўён. Советга ҳақли. Жиноят қонунинг “224-225” моддаси ила айбланиш иши бўйича гувоҳлик беради. Ўзбекистон совет контрол комиссиясига.

Тошкент Октябр район прокурори хозоридаги халқ тергов идорасининг сабиқ терговчиси Зибиҳан Исломовадан

Ариза.

Ўзимни совет оиласига яқин тутиш ва жирканч ички ҳаётдан қочиш учун ижтимоий чиқишимни “камбағал” деган деб юрғазиб келдим. Шундай қилмасам мени мактабдан чиқарадилар. Мен ҳам ўтмишдаги ўзбек аёллари аҳволида қаламан деб кўрқдим. Бул хата, қилган хатаимни бўйнимга оламан.

Хақиқатда эса атам “Қари” ва ўзининг ҳовлисида бошқа ҳеч нарсаси йўқ қашшоқ мутаассиб бир киши эди. 1926 нчи йилда ўзбек хотин-қизлар техникумини битирганимда 16 ёшда эдим. Ундан сўнг 1932 нчи йилгача ишладим. 1933 нчи йилда нарком юст томонидан очилган курсда ўқиб, суд ишчиси бўлиб чиқдим.

Ишимни мукаммал равишда уддасидан чиқиб, ишлаб турганим ҳолда “ижтимоий чиқишимни бекитган” деб ишдан бўшатиб, қўлимга ишини уддасидан чиқолмагани учун бўшатилди, деб буйруқдан кўчирма бердилар. Шунинг билан мени ўз ишимга ўрнатиш учун ёрдам беришингизни сўрайман.

Атам 1926 нчи йилда ўлган икки акам совет ишчиси мен совет тарбиясида ўсдим ва шу ишга хизмат қилиш бурчим деб биламан.

1925 йил 15 март

Зебихон Исломова.

Справка № 7

Октябрь районинг 150 участкаси Собик нарследовател (халқ терговчиси-*муаллиф*) ўртоқ Исломова Зебихон шу ҳақидаким, у ҳақиқатдан ҳам Октябрь районининг 150-участкасида ҳақиқатдан ҳам нарследователь (халқ терговчиси-*муаллиф*)) лавозимида Октябрь район прокуратурасининг 150 участкасида 1934 йилдан 1935 йил 1 мартгача иш олиб борган. У иш жарёнида ҳеч қандай огоҳлантиришлар олмаган.

Тошкент шаҳри Октябрь районининг прокурори Хамидов.

13 март. 1935 йил.

№ 58 Буйруқдан кўчирма.

Октябрь районининг 150 участкасининг халқ терговчиси Исломова Зеби эгаллаб турган лавозимидан бўшатилсин. У юридик органларида ишлашга нолойиқ. Республика Прокурори Шейндинна.

29 ёки 27/XII 1935 йил. № 16.

СССР Прокуратураси

Ўртоқ Толискомга на В/№-6/II от 19.II.c.g.

Ўз ССР Прокуратураси кадрлар бўлими маълумотида кўра, Исломова Бибиҳон ўзининг ижтимоий келиб чиқишини (мулла қизи) яширгани учун ишдан бўшатилган.

Республика Прокурори Суханов.

СССР Прокурори ёрдамчиси В. Томский топшириғига кўра (Ўзбекистон Прокуратураси ўртоқ Болшевомга) 27 март 1936 йилда лавозимида қайта тикланди. 1936 йил 19 июлда яна ишдан бўшатилган. [3]

Юқоридаги маълумотлардан кўриниб турибдики, Исломова Зебихоннинг умуман айби йўқ. Яхши ишчи. Фақатгина ижтимоий келиб чиқиши сабаб ишдан бўшатилган. Қуйида яна бир ўзбек қизининг ижтимоий келиб чиқиши сабаб, ишдан олинганига гувоҳ бўламиз.

Ариза.

Мен Вахабова Инобат 1911 йилда Тўрақўрғон райони Барматут қишлоғида туғилганман. Хизматчи оиласида. Менинг отам инқилобга қадар мингбоши бўлган. 1917 йилдан 1921йилгача Наманганда полк командири лавозимида ишлаган. 1921 йилда ўлдирилган. (босмачилар томонидан). 1926 йилгача онам билан яшаганман. 1926 йилда турмушга чиқдим. 1927 йилда паранжини ташлаб, ўқишга кирдим, кейин Наманган шаҳридаги ўқутувчилар тайёрлаш курсига бордим. 1 йилдан сўнг болаларга фанлардан дарс бера бошладим. 1928 йилда ВЛКСМ га кирдим. 1932 йилда шу районда ўқитувчи бўлиб ишладим. 1932 йилдан Фарғона вилояти Чуст туманида Райисполкомда женсектор лавозимида ишлай бошладим. 1933 йил, 1934 йил, 1935 йилларда РПС да инструктор лавозимида ишладим. 1935 йилда Чуст туманининг Янги – йўл колхозида Председател (раис-*муаллиф*) бўлиб ишладим. 1935 ва 1936 йилларда Прокурор секретари бўлиб ишладим. 1936 йил декабрь ойида ва 1937 йилда мени Тошкент шаҳридаги юридик курсига ўқишга

юборишди. Курсни тугатгандан сўнг 1938 йилда Фарғона вилояти Чуст туманига амалиёт ўташ учун юборишди. Амалиётни тугатганимдан сўнг 1939 йил февралда Андижон шаҳрида Нарследовател лавозимида ишлай бошладим. 1939 йил июл ойида мени Ленин туманига ишга ўтказишди ва у ерда 1941 йил 20 январгача Нарследовател лавозимида ишладим. 1941 йил 20 январда Фарғона Прокуратураси менинг отам мингбоши бўлгани учун ишдан ишдан бўшатишди. Мен отамдан 7 ёшимда етим қолганман. Отам 1927 йилдан 1921 йилгача Қизил армияда хизмат қилган. Мен меҳнат фаолиятим мобайнида огоҳлантиришлар олмаганман. Ҳаққоний ва виждонан ишлаганман. Менинг ишдан бўшатишим тўғри эмас деб ҳисоблайман. Аризамни мумкин қадар тезроқ кўриб чиқишингизни сўрайман, чунки мени қарамоғимда 4 та одам бор.

№ 10 буйруқдан кўчирма. Ленин туманинг Нарследователи Вахабову Инабад шу санадан бошлаб ишдан озод этилсин.[4]

Юқоридагилардан кўриниб турибдики, бу аёлларнинг ҳеч қандай айби йўқ, яхши ва маъсулиятли ходим. Ижтимоий келиб чиқиши туфайли ноҳақ ишдан бўшатишган. Улар моддий ва маънавий жиҳатдан қийналгани ҳақида ариза билан мурожаат қилган. Лекин бу жиҳатлар инobatга олинмаган. Уларнинг кейинги тақдири номаълум. Бу жиҳатлар илмий тадқиқот ишларида ёритилиши лозим деб ҳисоблаймиз.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Алимова Д.А. Женский вопрос в Средней Азии: История изучения и современные проблемы.- Ташкент, Фан, 1991; Алимова Д.А. Ўзбекистон ижтимоий фанларида хотин-қизлар муаммоларининг ўрганилиши ва муаммолари. //Ўзбекистонда оила, давлат ва жамият қурилишида аёлларнинг роли ва гендер муаммолари. – Тошкент, Фан, 1999. - Б.16-20.
2. Алимова Д.А. Мы не должны быть обществом, пропитанным идеей превосходства мужчин //Ташкентская правда. – 1997 г., 26 март.
3. МДА.1710-фонд, 10-рўйхат, 986-йиғмажилд. 3, 11-варақ.
4. МДА.1710-фонд, 10-рўйхат, 643-йиғмажилд. 33-варақ.
5. Тўхтаўжаева М. Ўтмиш толиқтирган аёллар. Ўзбекистонда жамиятнинг исломга қайтиши ва хотин – қизлар аҳволи. Худудий дастур идораси томонидан нашр этилган. – Тошкент: 2002. – Б.19.

ЎТМИШГА НАЗАР

4 ЖИЛД, 10 СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

ТОМ 4, НОМЕР 10

LOOK TO THE PAST

VOLUME 4, ISSUE 10

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000